

Az ismeretlen Görgei

Ezzel a címmel mutat be a Magyar Nemzeti Múzeum Budapesten egy nagyszabású időszakos kiállítást Görgei Artúr (1818-1916) születésének két évszázados jubileuma alkalmából. Tizenhat hazai közgyűjtemény és több magánszemély négyszáztizenhat válogatott műtárgya látható június 23-ig az épület második emeletén. Multimédiás alkalmazások, filmek és óriási terepasztal várja a látogatókat, amelyen kézzel festett ólomkatonák tömkelegével játszhatók el a döntő csaták. A bicentenáris tárlat végre igazságot szeretne szolgáltatni az 1848/49-es forradalom és szabadságharc legendás alakjának. A már harminc évesen tábornok, egy évvel később pedig egyszerre hadügyminiszter és fővezér megítélése az „áruló” és a „hős” két véglete között ingadozott. A szabadságharc tizenegy nagy csatájából hétben jelen volt és ötöt ő maga vezetett. Halálos koponyasebesülését is túlélte. Az orosz túlerő előtti világosi fegyverletétel után – előbb külföldi száműzetésben, majd hazatérve is – hatvanhét éven át teljesen mellőzve, kegyelemkenyéren tengette napjait. Szélsőséges megítélések kilencvennyolc évesen bekövetkezett halála óta sem tértek nyugvópontra: a mindenkorai politikai érdekek szerint hol lanyhultak, hol magásra csaptak. A tárlat ezt is nyomon követi, egészen napjainkig.

A szepesi szász grófok teljesen elszegényedett utódaként a felvidéki Toporcon (a mai szlovákiai Toporec) született fiú iskoláztatását apja nem tudta fizetni. Így került kényszerűségből az osztrák Tulln császári utásziskolájába, ahol ingyenes tanulási lehetőséget ajánlottak fel számára. Katonai pályafutása során gyalogsági, műszaki, vezérkari és lovassági képzést egyaránt kapott. A 60. császári gyalogezred hadapródja lett, majd Bécsben a magyar királyi nemesi testőrségnél, majd Felső-Ausztriában és Csehországban a 12. Nádor huszárezredben szolgált, ahol a főhadnagyságig vitte. 1843-45 között Alfred zu Windisch-Grätz altábornagy alárendeltje volt. Ekkoriban kezdett érdeklődni a magyar nyelv és irodalom iránt. Első magyarul írt levelét István öccséhez „Prága, szept. 11.-kén 1843” keltezéssel, „Édes kedves Pistikám!” megszólítással fogalmazta meg. Olvasni kezdte a magyar reformellenzék lapját, a Pesti Hírlapot, amelyet Kossuth Lajos szerkesztett. Apja halála után, 1845-ben otthagyta a katonaságot és polgári foglalkozás után nézett. A prágai egyetemen kémiát tanult Josef Rendtenbacher professzornál. Az ő házában ismerte meg Adèle Aubouin francia nevelőnőt, akit 1848 márciusában vett feleségül, s akivel hazatért Magyarországra. Mivel sem a gazdálkodáshoz, sem a pesti egyetem kémikus állásához fűzött reményei nem teljesültek, hazafias lelkesedéséből jelentkezett az akkor szerveződő magyar honvédségbe. Sok kortársához hasonlóan, ekkor változtatta meg nevében a nemesi származásra utaló y-t i-betűre, és

Ismeretlen fotós: Görgei fiával, Kornéllal Klagenfurtban (1859-60 táján)
Magyar Nemzeti Múzeum, Történeti Fényképtár

ezt az írásmódot haláláig őrizte. Villámgyors katonai karrierje miatt „Magyar Bonaparte”-ként emlegették. Batthyány Lajos miniszterelnök megbízásából 1848 augusztusában hadianyag szállítási-gyártási tárgyalásokat folytatott Prágában és Bécsújhelyen (Wiener Neustadt). 1849.március 30-án kapta meg a főserg vezérletét, és az ellenséget a nyugati határszél felé űzte. Május 21-én tizenhét napi ostrom után visszafoglalta Buda várát, miközben Kossuth kormányzó-elnöksége alatt, Szemere Bertalan kormányában elvállalta a hadügyminiszteri tárcát is. Az osztrák császár által segítségül hívott orosz túlerővel szemben a déli magyar főserg vereséget szenvedett Temesvárnál, ezért másnap, augusztus 10-én a minisztertanács úgy döntött, hogy a magyarok az oroszok előtt tegyék le a fegyvert. Kossuth és a Szemere-kormány minisztereinek többsége lemondott és átadta a hatalmat Görgeinek, aki augusztus 11-12-én diktatori hatalommal rendelkezett, augusztus 13-án pedig letette a fegyvert. Példáját követte a többi magyar hadtest is. A menekülő Kossuth 1849 szeptemberében már török felségterületen, Vidinben írta meg nyílt levelét, amelyben – saját szerepét mentendő – egyszemélyben Görgeit tette felelőssé minde-

nért. Ezt több nyelvre lefordították, így Európa-szer-
te hosszú időre befolyásolta a közvéleményt. Görgei
Klagenfurtba internálva, osztrák rendőri felügyelet
alatt élt. 1852-ben itt írta meg és adta ki németül em-
lékiratát, azonban ez még a hazai közvéleményre
sem gyakorolhatott különösebb hatást, mert megje-
lenése után rögtön betiltották. A könyvben ugyanis
nemcsak volt harcostársai egy részét, hanem a csá-
szári hadvezéreket és az osztrák politikusokat is éle-
sen bírálta. 1859-60 táján egy ismeretlen klagenfurti
fotós műtermében pózolt Kornél fiával az ölében az
ovális képhez. A hatvanas években megpróbált kap-
csolatot építeni a magyar politikai élet fő alakjaival.
1867-ben háttér-tanulmányokat írt *Deák* Ferenc szá-
mára a kiegyezés katonai ügyeinek tárgyalásaihoz.
A *Ferenc József* királlyá koronázását követő közke-
gyelem nyomán Görgei is hazatérhetett. Többfelé is
munkát keresett, de sehol sem tudott megmaradni
sokáig. Előbb a Lánchíd-Rt. titkára volt, de amikor
ez állami tulajdonba került, azonnal felmondtak
neki. 1868-tól rövid ideig a Magyar Kőszénbánya
és Téglagyár Rt. alkalmazta, aztán az erdélyi vasút-

Ismeretlen fotós: A kertészkedő Görgei (1890 k.)

Magyar Nemzeti Múzeum, Történeti Fényképtár

építésben próbálkozott az alvinci (ma Vințu de Jos)
alagút készítésénél, később egy osztrák bank erdélyi
uradalmában dolgozott, de ez sem tartott egy évnél
tovább. Ekkoriban, 1870 körül készülhetett róla Carl
Bömches szász fényképész felvétele Brassóban, vala-
mint Franz *Boltesch* helybéli szász asztalos fenyőfa
ládája. Ezt a fedelén és előlapján, sötétkék alapon vi-
rágos, népies pingálás, sarkain pedig áttört vasalás
díszíti. Végül István öccse (*Görgey* István 1848/49-es
honvéd százados – *a szerk.*) ügyvédi irodájában se-
gédkezett írnokként, majd elvállalta visegrádi bir-
toka igazgatását. Az itteni villából való az óbudai
órásmester „*Johann Kerbacher in Altofen*” szignójú
szekrényórája, illetve a meissenai porcelán csésze és
alj, fehér alapon a híres kék hagyma-mintával. A ki-
állított íróasztal sógornője budapesti lakásából való
(az egykori Mária Valéria, ma Apáczai Csere János
utcából), ahol a teleket vészelte át. Egy 1890 körüli
felvételen kertész öltözetben látható, tetőtől talpig
„teljes fegyverzetben”. A képen kezében tartott szőlő-
művelő szerszámok a vitrinben sorakoznak a fotó
mellett, hogy segítsenek személyét „emberközlebe”
hozni. Sógornőjével folytatott levelezéséből kiderül,
hogyan segédkezett a lekvárfőzésben, mennyire
várja a hajójárat beindulását, mert az olcsóbb, mint
a vonatozás. Más levelekben eperpalántákhoz kért
utasításokat, vagy panaszkodott, hogy a sok eső mi-
att rohad a szőlő és sok marharépa ment el tehen-
etetésre. Beszámol arról is, hogy javítani muszáj a
kerítést, és át kell rakatni a cserépkályhát. Pöstyéni
gyógyüdüléséről is írt, akárcsak bécsi, drezdai vagy
római élményeiről és a budapesti opera oratóri-
um-koncertjéről...

Többé-kevésbé híres kortársai róla készített fest-
ményei – bronz- és márványszobrait, fotóit követően
–, halotti maszkja, a halottas ágyáról *Glatter* Gyula
által készített olajvázlat és az utolsó útját dokumen-
táló *Müllner* János fotográfus képei is láthatók a ki-
állításon. A Nemzeti Múzeum körcsarnokában állt
a ravatala, koporsóját a díszlépcsőn *gróf Tisza* István
miniszterelnök és kormányának több tagja, valamint
a közélet sok más jeles alakja jelenlétében vitték le a
körútra, ahol a tumultuózus gyászmanenét követte.

A két világégés között ország-szerre sorra avattak
róla köztéri emlékszobrokat. Ezek száma – több év-
tizedes szünet után – főleg a rendszerváltást követő
átértékelés nyomán újra növekedett. A legújabbak
közül *Szok* Iván – a visegrádi Görgei-emlékműpá-
lyázatra beadott – alkotása, „Az idős Görgei Artúr”
(2016) félméteres, egész alakos bronzszobra búcsú-
tat. Polgári öltözetben, bal karján a honvéd táborno-
ki uniformissal idézi meg a hadvezér személyét, sor-
sát. *Ifj. Szlávics* László rozsdálló acél kisplasztikája
(Görgei Artúr, 2018) konstruktivistán mozgalmos,
félíg realista, félíg absztrakt. A magántulajdonból
kölszöngött mű eredetijét Visegrádon, a Városháza
udvarán, Görgei születése 200. évfordulóján, 2018 ja-
nuárjában avatták fel ünnepélyesen.

Wagner István